

وَ إِذْ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ لَا أَبْرَحُ حَتَّى أَبْلُغَ مَجْمَعَ
الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقُبًا (60) فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ
بَيْنَهُمَا نِسِيَا خُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا
(61) فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ
سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا (62) قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوْينَا إِلَى
الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْخُوتَ وَ مَا أَنْسَانِيهِ إِلَّا
الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَ اتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا
(63) قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّ عَلَى آثَارِهِمَا
قَصَصًا (64) فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً
مِنْ عِنْدِنَا وَ عَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا (65) قَالَ لَهُ
مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ
رُشْدًا (66) قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا (67)

وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا (68) قَالَ

سَتَجِدُنِي إِنِ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا

(69) قَالَ فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ

أُحَدِّثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا (70)

Behold, Moses said to his attendant, "I will not give up until I reach the junction of the two seas or (until) I spend years and years in travel." But when they reached the junction, they forgot (about) their fish, which took its course through the sea (straight) as in a tunnel. When they had passed on (some distance), Moses said to his attendant: "Bring us our early meal; truly we have suffered much fatigue at this (stage of) our journey." He replied: "Sawest thou (what happened) when we betook ourselves to the rock? I did indeed forget (about) the fish: none but Satan made me forget to tell (you) about it: it took its course through the sea in a marvellous way!" Moses said: "That was what we were seeking after:" So they went back on their footsteps, following (the path they had come). So they found one of Our servants, on whom We had bestowed mercy from Ourselves and whom We had taught knowledge from Our own presence. Moses said to him: "May I follow thee, on the footing that thou teach me something of the (Higher) Truth which thou hast been taught?" (The other) said: "Verily thou wilt not be able to have patience with me!" "And how canst thou have patience about things about which thy understanding is not complete?" Moses said: "Thou

wilt find me, if Allah so will, (truly) patient: nor shall I disobey thee in aught." The other said: "If then thou wouldst follow me, ask me no questions about anything until I myself speak to thee concerning it."

(ذرا ان کو وہ قصہ سناؤ جو موسیٰؑ تو پیش آیا تھا) جب کہ موسیٰؑ نے اپنے خادم سے کہا

تھا کہ "میں اپنا سفر ختم نہ کروں گا جب تک کہ دونوں دریاؤں کے سنگم پر نہ پہنچ

جاؤں، ورنہ میں ایک زمانہ دراز تک چلتا ہی رہوں گا۔" پس جب وہ ان کے سنگم

پر پہنچے تو اپنی مچھلی سے غافل ہو گئے اور وہ نکل کر اس طرح دریا میں چلی گئی جیسے

کہ کوئی سرنگ لگی ہو۔ آگے جا کر موسیٰؑ نے اپنے خادم سے کہا "لاؤ ہمارا ناشتہ،

آج کے سفر میں تو ہم بری طرح تھک گئے ہیں۔" خادم نے کہا "آپ نے دیکھا!

یہ کیا ہوا؟ جب ہم اُس چٹان کے پاس ٹھہرے ہوئے تھے اُس وقت مجھے مچھلی کا

خیال نہ رہا اور شیطان نے مجھ کو ایسا غافل کر دیا کہ میں اس کا ذکر (آپ سے کرنا)

بھول گیا۔ مچھلی تو عجیب طریقے سے نکل کر دریا میں چلی گئی۔" موسیٰؑ نے کہا

"اسی کی تو ہمیں تلاش تھی" چنانچہ وہ دونوں اپنے نقش قدم پر پھر واپس ہوئے۔

اور وہاں انہوں نے ہمارے بندوں میں سے ایک بندے کو پایا جسے ہم نے اپنی

رحمت سے نوازا تھا اور اپنی طرف سے ایک خاص علم عطا کیا تھا۔ موسیٰؑ نے اس

سے کہا "کیا میں آپ کے ساتھ رہ سکتا ہوں تاکہ آپ مجھے بھی اُس دانش کی تعلیم دیں جو آپ کو سکھائی گئی ہے؟" اس نے جواب دیا، "آپ میرے ساتھ صبر نہیں کر سکتے، اور جس چیز کی آپ کو خبر نہ ہو آخر آپ اس پر صبر کر بھی کیسے کر سکتے ہیں؟" موسیٰ نے کہا "انشاء اللہ آپ مجھے صابر پائیں گے اور میں کسی معاملہ میں آپ کی نافرمانی نہ کروں گا۔" اس نے کہا "اچھا، اگر آپ میرے ساتھ چلتے ہیں تو مجھ سے کوئی بات نہ پوچھیں جب تک کہ میں خود اس کا آپ سے ذکر نہ کروں۔"

(ज़रा इनको वह किस्सा सुनाओ जो मूसा को पेश आया था) जबकि मूसा ने अपने खालिद से कहा था "मैं अपना सफ़र ख़त्म न करूँगा जब तक कि दोनों दरियाओं के संगम पर न पहुँच जाऊँ, वरना मैं एक ज़माने-दराज़ तक चलता ही रहूँगा ।" पस जब वे उनके संगम पर पहुँचे तो अपनी मछली से गाफ़िल हो गए और वह निकलकर इस तरह दरिया में चली गई जैसे कि कोई सुरंग लगी हो । आगे जाकर मूसा ने अपने ख़ालिद से कहा, "लाओ हमारा नाश्ता, आज के सफ़र में तो हम बुरी तरह थक गए हैं ।" ख़ालिद ने कहा, "आपने देखा, यह क्या हुआ? जब हम उस चट्टान के पास ठहरे हुए थे उस वक़्त मिझे मछली का ख़याल न रहा और शैतान ने मुझको ऐसा गाफ़िल कर दिया कि मैं उसका ज़िक्र (आपसे करना) भूल गया । मछली तो अजीब तरीक़े से निकलकर दरिया में चली गई ।" मूसा ने कहा, "इसी की तो हमें तलाश थी ।" चुनाँचे वे दोनों अपने नक्शे-क़दम पर फिर वापस हुए

~~~~~

और वहाँ उन्होंने हमारे बन्दों में से एक बन्दे को पाया जिसे हमने अपनी रहमत से नवाज़ा था और अपनी तरफ़ से एक ख़ास इल्म अता किया था । मूसा ने उससे कहा, “क्या मैं आपके साथ रह सकता हूँ ताकि आप मुझे भी उस दानिश की तालीम दें जो आपको सिखाई गई है?” उसने जवाब दिया, “आप मेरे साथ सब्र नहीं कर सकते, और जिस चीज़ की आपको ख़बर न हो आख़िर आप उसपर सब्र कर भी कैसे सकते हैं?” मूसा ने कहा, “इंशाअल्लाह, आप मुझे साबिर पाएँगे और मैं किसी मामले में आपकी नाफ़रमानी न करूँगा ।” उसने कहा, “अच्छा, अगर आप मेरे साथ चलते हैं तो मुझसे कोई बात न पूछें जब तक कि मैं खुद उसका आपसे ज़िक्र न करूँ ।”